

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Годор Райчев Тодоров,

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”

за дисертационния труд на доц. д-р Димчо Веселинов Момчилов на тема „Същност и функциониране на старобългарската отбранителна система в Източна Стара планина от края на VII до началото на IX век” за присъждане на научната степен „доктор на науките” в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност Археология (Средновековна българска археология)

I. Данни за автора на дисертацията

Димчо Момчилов е роден на 30.05. 1955 г. През 1982 г. завършва специалност История във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”. От 1985 до 2009 г. е директор на Историческия музей в гр. Карнобат. От 2009 г. е редовен доцент в Университет „Проф. д-р Асен Златаров” – гр. Бургас.

II. Данни за процедурата

Съгласно ПРАС на Шуменски университет труда на Димчо Момчилов е обсъден на заседание на Катедрата по история и археология при Факултета по хуманитарни науки на ШУ. Тогава Катедреният съвет взема единодушно решение да се открие процедура за публична защита, което е утвърдено от ФС на ФХН. Със заповед на Зам. Ректора на ШУ (РД-16-201 от 27.10. 2015 г.) е назначен състав на научно жури. Последното провежда своето първо заседание на 11.11. 2015 г., на което е избран председател и са определени рецензентите и авторите на становища във връзка с предстоящата публична защита. Горепосочените факти ми дават основание да констатирам, че досегашния ход на процедурата е в пълно съответствие с разпоредбите на нормативните документи.

III. Данни за дисертацията и автореферата

Дисертационният труд се състои от Въведение, пет глави, заключение, библиография, списък на използваните съкращения и илюстративни приложения – с общ обем 532 страници. Избраната тема е дисертабилна и е посветена на проблем, който досега не е разработван цялостно в археологическата и историческата наука.

Въведението започва с кратко встъпление, в което са очертани целта и задачите на дисертационния труд. След него са обособени три параграфа, посветени съответно на

физико-географската характеристика на региона - обект на проучване, преглед на изворите по темата и историографски обзор на изследванията, засягащи проблематиката на изследването.

След сравнително обемистото въведение Димчо Момчилов е обособил част I-ва на своя дисертационен труд, наречена „Същност на старобългарската отбранителна система в Източна Стара планина от края на VII до началото на IX век”. Тази част включва три глави.

Глава I е посветена на крепостта Маркели и нейната роля в българо-византийските отношения до 811 г. Тази глава има хомогенен характер и разглежда проблемите, свързани с локализацията, инфраструктурата и най-същественото (с оглед темата на дисертационния труд) мястото на крепостта в българо-византийските отношения през VIII – началото на IX в.

Глава II насочва вниманието на читателя към старобългарските отбранителни съоръжения в Източна Стара планина, разположени между Айтоския и Върбишкия проход. Независимо от сравнително скромния си обем (22 страници), според мен тази глава има определящо значение в рамките на първата част от дисертационния труд. Тук Димчо Момчилов представя, съпоставя и коментира писмените сведения и данните от археологическите проучвания (разкопки и експедиции), които дават възможност, макар и хипотетично в някои аспекти, да се хвърли светлина върху периодизацията и същността на българската укрепителна система от края на VII до началото на IX в.

Глава III от първата част на дисертационния труд е посветена на Люляковския (Байрямдеренски) проход, който според автора е „малко разработван в науката”. Според мен в общата структура на обособената първа част на дисертационния труд тази глава има допълващ характер, т.е. в известна степен е със статут на приложение. Но независимо от тази констатация в нея, наред с хипотетичните елементи (локализацията на крепостта Голое) са налице важни и интересни наблюдения за българската отбранителна система в Източна Стара планина.

Втората част от предложения дисертационен труд е озаглавена „Функциониране на старобългарската отбранителна система в Източна Стара планина от края на VII до началото на IX век” и се състои от две глави.

Първата глава разглежда византийските военни кампании срещу България през VIII век. Основната цел на тази глава е в синхрон с темата на втората част от дисертационния труд, а именно да се открият основните параметри (положителни и отрицателни) при функционирането на българската укрепителна система по Източна

Стара планина. Проследявайки военните кампании (най-вече тези на император Константин V Копроним) Димчо Момчилов основателно достига до заключението, че през VIII в. оценяването на ефективността на българската отбранителна система по линията на Източна Стара планина трябва да се оцени двукратно. От една страна Византия все още не е в състояние „окончателно да преодолее източно старопланинската отбранителна система“. От друга страна авторът с право обръща внимание на „прецедентите“, т.е. частичните успехи на византийското оръжие, които ще залегнат в основата на събитията от началото на IX в.

Втората глава е озаглавена „Походът на император Никифор I Геник в България от 811 г. – предизвикателства по направление Маркели – Плиска“. Тази глава е най-обемиста в рамките на дисертационния труд и е поделена на два основни параграфа. В първия Д. Момчилов отделя внимание на девет спорни въпроса, засягащи събитията в навечерието и по време на похода. В хода на представянето им авторът демонстрира най-вече солидна библиографска осведоменост, но не избягва и изказването на собствени становища и заключения. Добре аргументирано, според мен, е разрешаването на спорния въпрос, засягащ българо-византийската граница в навечерието на похода. Във втория параграф се разглежда проникването на византийската армия по направление Маркели – Плиска. Тук Д. Момчилов е съсредоточил вниманието към четири проблема. Всеки един от тях е разгледан на високо професионално ниво с демонстриране на солидно познаване на изследванията и сполучливо съчетание на писмените сведения и данните от археологията.

IV. Научни приноси

В своята автосправка за научните приноси дисертантът е открил девет такива. Според мен всички те са правдоподобни и коректно посочени. В рамките на настоящото становище, обаче аз искам да открия най-съществените, а именно, *че дисертационния труд на Д. Момчилов е сполучлив опит да се систематизират източниците (писменни и археологически), проучванията и да се разкрие облика на отбранителната система на Българското ханство на Дунав от края на VII до началото на IX в. по Източна Стара планина.*

V. Бележки и препоръки

Без да поставям под съмнение качествата на предложения дисертационен труд към него могат да се отправят и някои бележки:

Първо, във въведението би могло по-ясно и мотивирано да се очертаят задачите на дисертационния труд. Нак там, но в изворовия и историографския обзор доминира представянето на проучванията, свързани с похода на император Никифор I Геник от 811 г., което не е в синхрон с темата на изследването.

Второ, в глава I от втората част на дисертационния труд авторът би могъл да обърне по-голямо внимание на случаите от VIII в., когато българите „пресрещат“ византийските армии край Анхиало (при Тервел от 708 и Телец от 763 г.) като възможен индикатор за състоянието на отбранителната система по Източна Стара планина.

Трето, в заглавието на глава II от втората част не би трябвало, според мен, да присъства допълнението „предизвикателствата по направлението Маркели – Плиска“, тъй като това е част от втория параграф на същата глава и се създава неточното впечатление, че в нея се разглеждат проблеми от определен етап на похода. Всъщност тази бележка беше отправена още при предварителното обсъждане, но авторът явно е преценил да не се съобразява с нея.

И четвърто, в края на автореферата Д. Момчилов представя списък на публикациите си „след спечелването на конкурса за доцент“. Тук би било редно да присъстват публикациите по темата на дисертационния труд.

VI. Заключение

Представеният от Димчо Момчилов труд, обобщава и илюстрира неговите дългогодишни изследователски проучвания на региона и проблематиката. Независимо от някои забележки, този труд представлява една сполучливо разработена дисертация с несъмнена оригиналност и приноси моменти, свързани с разкриване облика на българската отбранителна система по линията на Източна Стара планина от края на VII до началото на IX в. Всичко това ми дава основание да заключа, че са налице всички обстоятелства (научни и процедурни) на Димчо Момчилов да бъде присъдена научната степен „доктор на науките“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки и професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност Археология.

5.01. 2016 г.

Гр. Шумен

/доц. д-р Тодор Райчев Годоров/